

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327:[351.746.1:004](043.3)

Виговська О. С.
кандидат політичних наук (Україна, Київ),
olya_stolaeva@mail.ru

**ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ**

Мета статті полягає в розгляді концептуальних засад формування та розвитку державної інформаційної політики та головних напрямів та способів проведення державної інформаційної політики в нашій державі. Досліджується поняття “інформаційної політики” в науковій літературі, розглядаються та аналізуються засади формування інформаційної політики, основні її складові, визначаються основні способи і напрями проведення державної інформаційної політики, описуються позитивні та негативні сторони державної інформаційної політики України. В роботі переважно використовуються загальнонаукові, загальнологічні методи дослідження, а також були застосовані спеціальні методи політології, зокрема, політологічний нормативно-ціннісний метод, який було використано, з метою оцінки значення державної інформаційної політики України. В статті запропоновані рекомендації щодо покращення стану інформаційної сфери України, а саме: створення потужної й конкурентоспроможної національної системи інформаційного виробництва та подальша технологічна модернізація з орієнтацією на розширення присутності України у міжнародному розподілі праці у сфері ІКТ.

Ключові слова: державна інформаційна політика, інформаційна сфера, ІКТ, Інтернет, інформаційний ресурс.

Сьогодні Україна переходить від індустріального суспільства до інформаційного. На сучасному етапі інформаційна політика України здійснюється в умовах, коли концепція інформаційного суверенітету перебуває на стадії формування. Водночас інформаційна галузь належить до стратегічних інтересів будь-якої країни й потребує особливої уваги, тому на сьогодні дослідження теми державної політики є актуальним.

Розкрити сутність поняття “інформаційна політика”, окреслити його ключові ознаки; проаналізувати сучасний стан та розвиток національного інформаційного простору України та рівень його захищеності від зовнішніх загроз; надати відповідні узагальнення і рекомендації для покращення стану інформаційної сфери України.

У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні аспекти інформаційної політики розглянуті В. Івановим, А. Москаленком, М. Ожеваном, Л. Харченко, М. Гуцалюком, М. Мазур, В. Горбуліном та ін. Наукові розробки з проблем державної інформаційної політики в Україні до останнього часу були нечисленними. Лише недавно з'явилися помітні праці у цій царині. Проблема інформаційної політики присвячують свої дослідження І. Аристова, В. Богуш, Г. Виноградова, О. Дубас, В. Кравченко, О. Литвиненко, Є. Макаренко, Г. Несвіт, О. Олійник, О. Соснін, О. Стариш, Г. Почепцов, О. Юдін.

Інформаційній політиці можна дати визначення: це – особлива сфера життєдіяльності людей (політиків, учених-аналітиків, журналістів, слухачів, читачів тощо), пов'язана з відтворенням і поширенням інформації, яка задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства та спрямована на забезпечення творчого, конс-

труктивного діалогу між ними та їхніми представниками. У формуванні інформаційної політики важлива роль належить ЗМІ. Інформація, поширювана каналами ЗМІ, як вважають деякі зарубіжні автори, має вплив на населення за трьома напрямками: “дає їм можливість стежити за тим, що відбувається в світі”, “розподіляє основні політичні питання за мірою важливості” та “формує політичні уподобання людей”.

Заслугує уваги думка Є. Прохорова, котрий під “державною інформаційною політикою” розуміє “державну політику у сфері ЗМІ”, тобто “закріплення вимог” “демократичного інформаційного порядку” у законодавчих актах і діяльності державних органів управління. У змістовому наповненні терміна Є. Прохоров спирається на положення Федерального закону Росії “Про інформацію, інформатизацію та захист інформації” (ст. 3), з якого випливає, що державна політика у сфері інформації визначається як “створення умов для ефективного та якісного інформаційного забезпечення вирішення стратегічних і оперативних завдань соціального і економічного розвитку Російської Федерації”.

Державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації.

Головними напрямками і способами державної інформаційної політики є: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберігання національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України; сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців [4].

Інформаційна політика займається організацією процесів породження, розповсюдження та зберігання інформації в соціальних системах, що є досить чутливими до внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків. Тому такі процеси породження, розповсюдження та зберігання інформації організуються й контролюються всіма суспільствами.

Державна інформаційна політика є важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики країни й охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Ця галузь має стати цілісною, концептуально вивірною та перспективною. Вона має бути незалежною від тимчасових факторів, особистих уподобань і уявлень.

Державна політика в цій сфері є основою функціонування інформації – реалізації права на пошук, отримання, передачу та використання інформації, зафіксо-

ваних у Загальній декларації прав людини та у Конституції України. Водночас інформаційна галузь належить до стратегічних інтересів будь-якої країни і тому потребує особливої уваги. Від рівня керованості національним інформаційним простором залежить стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки України. Під керованістю розуміється сучасний рівень управління галуззю, що зумовлений, насамперед, гармонізацією вітчизняного законодавства щодо інформаційної сфери з міжнародно-правовими нормами, європейськими стандартами та національними традиціями.

Державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції [4].

Суб'єктами інформаційних відносин є: громадяни України, юридичні особи, держава. Відповідно до Закону України "Про інформацію" суб'єктами інформаційних відносин також можуть бути інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства. Від імені держави виступають: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Національна рада з питань телебачення та радіомовлення та Державний комітет телебачення та радіомовлення України.

Об'єктами інформаційних відносин є: документована або публічно оголошена інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах [4].

Основні завдання державної інформаційної політики з огляду на законодавчо-нормативні акти:

- створення розвиненого інформаційного середовища;
- модернізація інформаційної інфраструктури;
- розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів та забезпечення вільного доступу до них;
- розвиток незалежних ЗМІ і забезпечення громадян суспільно вагомою інформацією;
- сприяння міжнародному співтовариству в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України;
- запобігання загрозі заподіяння в процесі інформаційної діяльності шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави [4].

Однак, на нашу думку, важливим чинником є цілеспрямоване пропагування діяльності держави, її курсу й формування цінностей і патріотизму у громадян, зокрема через засоби масової інформації.

Інформаційна політика забезпечує функціонування соціосистеми. Реально вона буде наслідком розподілу влади, коли голос "сильного" буде почутий краще. Демократичні системи утримують серед своїх цілей не лише можливість почути сильного гравця, а й забезпечення доступу до інформації для всіх: як до отримання інформації, так і до її висловлення.

Тобто в новому світі масові комунікації витіснили комунікації міжособистісні. Людина сьогодні знаходиться скоріше в полі впливу масової комунікації, а не живої. Вона отримує більший за обсягом, яскравіший за

якістю, але штучний варіант комунікацій. Своє завдання уряд Великобританії, наприклад, бачить в активації зв'язків людей, створенні різних об'єднань не зверху, а знизу. Але це одночасно є породженням комунікацій, що були втрачені, коли навіть сусіди не розмовляють один з одним.

Після 2000 р. закріпилися й продовжують зберігатися високі темпи розвитку систем та засобів телекомунікацій і зв'язку. Найбільш динамічним сектором ринку комунікацій залишаються мережі мобільного зв'язку, якими охоплена нині практично вся територія України.

Стратегічно важливим завданням державної інформаційної політики є впровадження цифрового телерадіомовлення. Перехід на цифрові технології мовлення є нині однією з глобальних тенденцій. Відповідно до рішення Регіональної угоди "Женева-06", до якої приєдналася й Україна, усі країни Європи до 2015 р. припиняють аналогове телевізійне мовлення і замінюють його на цифрове [2].

Упровадження цифрового телерадіомовлення в Україні є необхідним, оскільки це: а) забезпечить технологічне підґрунтя для подальшої інтеграції України в європейський та світовий телерадіопростір; б) оптимізує використання радіочастотного ресурсу, виділеного Міжнародним союзом електров'язку для потреб України (сьогодні він використаний вже приблизно на 90%); в) збільшить інвестиційну привабливість галузі; г) забезпечить рівномірне покриття телемовленням усієї території держави, включаючи прикордонні регіони; д) виведе Україну на рівень західноєвропейських показників щодо кількості програм телевізійного, звукового та мультимедійного мовлення, поліпшить якість сигналу, уможливить створення в Україні телебачення високої чіткості. 27 листопада 2007 р. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення затвердила "Державну програму впровадження цифрового телерадіомовлення в Україні", згідно з якою до липня 2015 р. має відбутися повний перехід на цей стандарт.

На думку фахівців Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, основними гальмівними чинниками впровадження цифрового телерадіомовлення в Україні є: а) дефіцит частотного ресурсу; б) інертність споживачів; в) низька фінансова спроможність громадян; г) значна вартість відповідних проектів; д) інертність провідних ТРО. Виходячи з цього, Нацрада планує дотримуватися стратегії забезпечення захищених верств населення перетворювачами цифрового сигналу державним коштом за рахунок орієнтації на дешевші технології (зокрема, переведення в цифровий стандарт наявних аналогових передавачів) [1].

Разом з тим, як і раніше, нерівним залишається розподіл користувачів мережі Інтернет за регіонами, при цьому позицію абсолютного лідера продовжує утримувати Київ – 61,8% користувачів від їх загальної чисельності. Далі, у порядку зменшення долі користувачів йдуть: Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Харків, Львів, Крим та Запоріжжя – їхня сумарна доля складає 27,6%. При цьому, на усі інші регіони припадає лише 11%. До того ж, дуже невеликою залишається кількість українських шкіл та інших освітніх закладів, "підключених" до Інтернету.

Це означає, що поширення веб-мереж та розвиток вітчизняних інформаційних ресурсів Інтернет відбува-

ється в Україні хоча й динамічно, але стихійно, поза межами державного регулювання. У цьому контексті окрему увагу треба приділити подальшому територіально рівномірному збільшенню користувачів Інтернет країни, а також подоланню неграмотності населення в цій сфері. За оцінками експертів, через 5–10 років невміння користуватися комп'ютером та інтернет-сервісами якісно впливатиме на освітні, виробничі та комунікативні можливості всього працездатного населення і молодого покоління.

Водночас на рівні практичної реалізації інформаційно-політична держава в сучасній Україні відзначається різноспрямованістю, нескоординованістю діяльності різних відомств, непослідовністю та непрозорістю в реалізації намічених заходів. Як наслідок – Україна поки що не належить до числа інформаційно незалежних держав, її інформаційну сферу характеризують такі ознаки: малоефективна система державного регулювання національного медіапростору, відсутність консолідованого бачення напрямів його подальшого розвитку, нерозвиненість культурних індустрій, національної системи збирання та поширення інформації у глобальному масштабі; низький рівень присутності в глобальному медіапросторі, висока інформаційна залежність від іноземних держав та медіа структур; за наявності позитивної динаміки впровадження телекомунікаційних мереж та комп'ютеризації – ринкова стихійність цих процесів, низька керованість ними з боку держави; збереження відставання у сфері ІКТ [2].

Загалом, треба наголосити, що в більшості сегментів вітчизняних систем телекомунікацій і мас-медіа, де спостерігається активний розвиток, він забезпечується не стільки державною політикою, скільки ринковою кон'юнктурою та підприємницькими структурами. Крім щойно згаданих секторів ІТ-ринку, яскравими прикладами тут може слугувати також бурхливе зростання вітчизняних ринків комп'ютерної техніки та телевізійної реклами.

З урахуванням сучасного стану інформаційної сфери України першочерговими завданнями інформаційної політики держави мають стати: створення потужної й конкурентоспроможної національної системи інформаційного виробництва, здатної забезпечити консолідацію суспільства на ґрунті спільних цінностей, завдань, ідей та сприяти всебічному розвитку особистості; подальша технологічна модернізація з орієнтацією на розширення присутності у міжнародному розподілі праці у сфері ІКТ.

Вирішення цих завдань передбачає реалізацію таких заходів:

1. Доопрацювання, прийняття і повноцінна реалізація завдань “Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2007–2010 роки”, концепція якої схвалена Кабінетом Міністрів 6 червня 2007 р.

2. Налагодження системного та масового виробництва національного інформаційного (передусім – аудіовізуального) продукту та просування його на ринку.

3. Подолання технологічного відставання у сфері ІКТ, а саме: вчасне (до 2015 р.) упровадження цифрового мовлення, досягнення стовідсоткового частотного покриття території України діючими каналами мовлення та мережами мовлення, розвиток багатоканальних

телекомунікаційних мереж, технологічна модернізація державних та комунальних мереж.

4. Ліквідація комп'ютерної неосвіченості та інтенсифікації впровадження інтернет-сервісів у різні сфери суспільного життя. В українських реаліях виконання цього завдання пов'язане з регулюванням і стимулюванням щонайменше трьох сфер: а) систематизоване планове поширення телекомунікаційних мереж і подальша комп'ютеризація; б) розвиток українського сектору Інтернет; в) випереджливе – протягом 3–5 років – подолання комп'ютерної неграмотності населення.

Підсумовуючи, зазначимо, що в Україні сформульовано й закріплено законодавчо основні принципи, завдання та стратегічні напрями державної інформаційної політики, сформовано державні інституції відповідної компетенції, ухвалено цілу низку концепцій, програм та планів дій. Однак законодавча база України в інформаційній сфері потребує подальшого вдосконалення та систематизації, залучення широкого кола спеціалістів з даної проблематики, з метою побудови в Україні конкурентоспроможного інформаційного суспільства, орієнтованого на європейська та світові норми.

Список використаних джерел

1. Закон України про інформацію // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Литвиненко О. Інформаційні технології та Україна у світовому контексті / О. Литвиненко // Людина і політика. – 2001. – № 1.
3. Москаленко А. Основи масово-інформаційної діяльності / А. Москаленко, Л. Губерський, В. Іванов. – К., 1999.
4. Почепцов Г. Інформаційна політика: навч. посіб. / Г. Почепцов, С. Чукут. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Ч.1. – 88 с.
5. Прохоров Е. Введение в Теорию журналистики / Е. Прохоров. – М., 2003.

References

1. Zakon Ukrainy pro informatsiu // Vidomosti Verhovnoi Radu Ukrainy. – 1992. – № 48. – St. 650.
2. Lutvunenکو O. Informatsijni tehnologii ta Ukraina v svitovomu konteksti / O. Lutvunenکو // Lyuduna i polituka. – 2001. – № 1.
3. Moskalenko A. Osnovu masovo-informatsijnoi diyalnosti / A. Moskalenko, L. Gyberskuy, V. Ivanov. – K., 1999.
4. Pocheptsov G. Informatsijna polituka: Navch. Posib. / G. Pocheptsov, S. Chykyt. – K.: Vuda-tvo YADY, 2002. – Ch.1. – 88 s.
5. Prohorov E. Vvedenie v teoriu zhurnalistiky / E. Prohorov. – M., 2003.

Yygovska O. S., candidate of political science (Ukraine, Kiev), olya_stolaeva@mail.ru

The governmental information policy: conceptual basics of formation and development

The aim of the article consists of consideration of conceptual bases of forming and development of governmental information policy and main directions and methods of realization of public informative policy in our country.

In the article a concept “Information policy” is investigated in scientific literature, bases of forming of informative politics are examined and analyzed, positive and negative parties of governmental information policy of Ukraine are described. In-process, foremost, the scientific and logical methods of research, and also special methods of political science, are used, namely: the political informatively-valued method that was used, with the purpose of estimation of value of governmental information policy of Ukraine.

In the article offered to recommendation for the improvement of the information sphere of Ukraine, namely: creation of powerful and competition national sphere of information production and further technological modernization with an orientation on expansion of presence of Ukraine in the international division of labor in the field of IKT.

Keywords: governmental information policy, informative sphere, IKT, Internet, informative resource.

Выговская О. С., кандидат политических наук
(Украина, Киев), olya_stolaeva@mail.ru

**Государственная информационная политика:
концептуальные основы формирования и развития**

Цель статьи состоит в рассмотрении концептуальных основ формирования и развития государственной информационной политики и главных направлений и способов проведения государственной информационной политики в нашей стране. Исследуется понятие "информационной политики" в научной литературе, рассматриваются и анализируются основы формирования информационной политики, описываются положительные и отрицательные стороны государственной информационной политики Украины. В работе, прежде всего, используются общенаучные и общелогические методы исследования, а также специальные методы политологии, а именно: политический информационно-ценностный метод, который был использован, с целью оценки значения государственной информационной политики Украины. В статье предложены рекомендации для улучшения состояния информационной сферы Украины, а именно: создание мощной и конкурентной национальной сферы информационного производства и дальнейшая технологическая модернизация с ориентацией на расширение присутствия Украины в международном разделе труда в сфере ИКТ.

Ключевые слова: государственная информационная политика, информационная сфера, ИКТ, Интернет, информационный ресурс.

* * *

УДК 327.(1–652)(477)

Бабешко О. В.
кандидат політичних наук, доцент кафедри
історії Росії та нової і новітньої історії, Таврійський
національний університет ім. В. І. Вернадського
(Україна, Сімферополь), gileya.org.ua@gmail.com

ПРИЧОРНОМОР'Я В ПРОЕКЦІЇ ПОЛІТИКИ БАГАТОВЕКТОРНОСТІ І НЕЙТРАЛЬНОГО СТАТУСУ УКРАЇНИ ЯК МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ

Історичні і географічні реалії практично унеможливають орієнтацію України тільки на один стратегічний зовнішньополітичний напрям.

На основі аналізу текстів наукових робіт представників геополітичної школи, матеріалів засобів масової інформації розглядаються проєкції зовнішньої політики України, що передбачає збереження добросусідських стосунків з Росією на базі рівноправної співпраці, і політичний курс, що ґрунтується на захисті власних економічних інтересів і на знаходженні балансу інтересів з іншими партнерами по чорноморській співпраці.

А головне завдання зі зміцнення безпеки в Причорноморському регіоні можна сформулювати як завдання збереження статусу нейтральної небожової держави.

Ключові слова: Україна, Причорномор'я, зовнішня політика, багатовекторність, нейтральний статус.

З часу здобуття незалежності Україна виступала в ролі об'єкта політики трьох центрів сили – Росії, ЄС і США, і вибудовування відносин з ними становило сутність міжнародної політики держави.

У цьому контексті є важливим розглянути деякі проєкції зовнішньої політики України і стратегічні цілі, оскільки офіційні доктринальні документи акумулюють у собі багато ідей, висунутих прихильниками різних теоретичних напрямків. Мета цієї статті полягає у виявленні орієнтації зовнішньої політики України для забезпечення безпеки в Чорноморському регіоні.

Раціональний висновок із становища, що склалося, полягав у тому, що "історичні та географічні реалії практично виключають можливість орієнтації України тільки на один стратегічний зовнішньополітичний напрям" [1, с. 48]. Політичною похідною від цього становища була "багатовекторна" зовнішня політика президента Л. Кучми. Суперечності, пов'язані з зовнішньополітичним вибором між "Сходом і Заходом", викликали до життя ідеї створення більш масштабної структури безпеки, в рамках якої нівелювався б цей вибір. У 1997 р. директор Центру міжнародних досліджень Одеського університету С. Аппатов зазначав: "Геополітич-

но Україна прив'язана до центральноєвропейського регіону і Чорноморського міжнародного співтовариства, членом якого вона є". При цьому "поступальна інтеграція України в західні політичні, економічні та військові структури, включаючи НАТО, серйозно ускладнює пострадянську зовнішньополітичну стратегію Росії, спрямовану на відновлення євразійської сфери впливу". Урахування цієї суперечності необхідне для вироблення довгострокового стратегічного курсу. Тому "серйозний науковий аналіз українсько-російських відносин висуває як першорядну стратегічну мету української політики збереження добросусідських відносин з Росією на базі рівноправного співробітництва. Водночас життєво важливим для України є кооперація різного рівня з європейськими та атлантичними оборонними структурами, але не за рахунок нормальних відносин з Росією". Як варіант вирішення цієї проблеми пропонувалося "створення пан'європейської структури колективної безпеки, де Україна і Росія посіли б своє гідне місце" [2].

Однак у зовнішній політиці президента В. Ющенка запанувало "зміцнення євроатлантичного співробітництва", що в максимальній мірі виразилося в активізації зусиль щодо забезпечення вступу України в НАТО, що викликало неоднозначні оцінки. Генеральний директор Центру міжнародних і порівняльних досліджень А. Орел підкреслював у травні 2009 р.: "Починаючи з 2005 року і донині, в зовнішній політиці України відносно Чорноморського регіону панує цілком хибний підхід. Офіційний Київ втратив відчуття значущості регіону самого по собі і з точки зору національних інтересів країни" [3]. Експерт також висловив думку, що чорноморська політика розглядалася і продовжує розглядатися як інструмент досягнення ідеологічних цілей, головні з яких – відрив від Росії і вступ до НАТО. Тому "необхідний перехід від політики, яка обслуговує ідеологію й інтереси сторонніх гравців, до політичного курсу, що ґрунтується на захисті власних економічних інтересів і на знаходженні балансу інтересів з іншими партнерами по чорноморській співпраці". В основі цього курсу бачилося економічне співробітництво з РФ; негайне відновлення партнерських відносин з Румунією; відновлення діалогу з Туреччиною; ініціювання діалогу між Києвом, Анкарою і Москвою.

У таких умовах з 2006–2007 рр. у науковому співтоваристві України актуалізувалися підходи, що обґрунтовують імператив нейтрального статусу держави як моделі забезпечення безпеки. Кримський дослідник А. Мальгін зазначав: "Незважаючи на те, що колишня система підтримки безпеки в Причорноморському регіоні... з розпадом СРСР пішла в небуття, катастрофічних змін в зоні Чорномор'я не відбулося. Загалом учасники причорноморського діалогу (незважаючи на ряд суперечок між ними) не претендували на різку зміну балансу сил. Сформована в 90–ті роки ситуація базувалася на тому, що нові причорноморські держави зберігали за собою нейтральний статус. Це значною мірою перешкоджало розвитку конфліктів". Похідною його аналізу був висновок: "... Головне завдання зі зміцнення безпеки в Причорноморському регіоні можна сформулювати як завдання збереження позаблокового, нейтрального статусу нових причорноморських держав – України, Грузії і Молдавії" [4]. В. Дергачов, підтримуючи ідею